

återskapa försvinnande miljöer, seder och bruk hämtas ur en protest mot den moderna tiden – ett slags missnöje mot industrialismens likriktade massproduktion. Friluftsmuseerna var äkta vara, ett återupprättande av traditioner som fallit i glömska och en påminnelse om vikten att vårda sina rötter. Den moderna tidens vilshenhet kurerades med ett teatraliskt tillbakaväandande till hembygden.

Rentzhog tycks ha åsikten att detta fortfarande är en viktig arbetsuppgift för museiparkerna. Han skriver:

om man vill att ungdomen ska stanna eller återvända till hemorten räcker det inte med utbildning och försörjningsmöjligheter. Minst lika betydelsefullt är att de tidigt får starka emotionella band till sitt land eller sin hembygd. Här har museerna en uppgift.

Liknande påståenden och värderingar återkommer i boken och det är något i detta förnumstiga resonemang som både förvånar och irriterar. Författaren menar att friluftsmuseernas främsta uppgift fortfarande är att fungera som medicin mot modernitetens faror och försläppning. Här ska traditioner vårdas, barn få lära sig att anstränga sig, romantiken flöda, familjeband stärkas och gammal kunskap hållas vid liv. Friluftsmuseerna beskrivs som reservat som gör världen begriplig i en tid som är förvirrande och normupplösande. Detta låter som flykt, inte vidare hoppfullt och framtidsinriktat. Mer som att stoppa huvudet i sanden och blunda för den verklighet vi lever i här och nu. Så ska det väl inte vara?

Friluftsmuseerna – en skandinavisk idé erövrar världen är en bok om hantering av kulturhistoria, att flytta och stängsla in det förflutna. En dröm om att backa tiden. Boken är välskriven, intresseväckande och det är en tidigare oskriven berättelse som läsaren får återgiven. Mest fascinerar människorna som har en nästan sjuklig besatthet av att genomföra orimliga flyttningar av hus och iscensättning av miljöer. Trots ekonomiska högriskprojekt lyckades de konkretisera sina visioner. Som en löpeld spreds friluftstanken över världen. Man undrar, varför denna besatthet? Bokens svaghet är författarens eget subjektiva tyckande och tänkande. Normalt sett kan detta vara av godo, men här blir det ett störmoment om man inte är av samma åsikt. I en sådan här omfattande bok, som har ett högt bestående framtida värde, kunde man ha önskat ett försiktigare framträdande från skribenten.

Hur slutar det då? Presensformen i bokens titel, *erövrar*, pekar mot fortsatt etablering och framgång.

Sten Rentzhog är optimistisk, fritt nytänkande kommer att göra museerna till attraktiva besöksmål. Med rätt chefer och goda medarbetare blir ”2000-talet friluftsmuseernas århundrade”. Man undrar? Kanske kommer intresset för resor bakåt i tiden att avta? Kanske blir det andra aktörer som tar över historieberättandet? Kanske kommer friluftsmuseer att lämnas vind för våg och blir kulisser som överges och sakta men säkert sjunker ned i myllan. Det kan bli vackra ruinlandskap, fascinerande spår av en svunnen kulturgärning. En påhittad historia.

Niklas Ingmarsson, Lund

Margareta Strömbom: *Bålastugan. Bexellska ryggåstugan, föregångare till friluftsmuseet Skansen i Stockholm. Ett unikt svenskt kulturarv*. Cal-förlaget, Varberg 2007. 259 s., ill. ISBN 978-91-973990-5-1.

Trettondagen 1996 skrev jag till Margareta Strömbom och tackade för hennes bok om ”Bexells talande stenar” och fortsatte: ”Din bok aktualiserar naturligtvis den gamla tanken på boken om Bålastugan. Genom den nu utgivna visar Du ju Din fulla kompetens att själv skriva den.” Om dessa rader betydde något vet jag inte, men jag gläder mig åt att boken om *Bålastugan* nu föreligger, skriven av just Margareta Strömbom, sentida ättling till Alfred Bexell, som en gång – före Hazelius – förverkligade friluftsmuseitanken genom att rädda stugan. Bexell var inte vilken godsägare som helst. Hans sjudande verksamhetslust omfattade även bevarandet av vad vi idag kallar ett kulturarv i form av människors hus och hem.

Författaren har gått grundligt till väga. Hon har in i detalj beskrivit stugan och dess inventarier under olika tidsskikt och i arkivalier av olika slag grävt fram allt vad som stått att finna om den och dess motsvarigheter. Men bäst av allt: hon har låtit oss bli bekanta med de förutvarande ägarna under fyra generationer och låtit oss ta del av deras tankar och omsorger om stugan.

Ofta tänker vi oss att det är husen som förankrar oss vid vår ursprungsmiljö, men liksom människor kan byggnader byta plats. Själva byggnadstekniken med knuttimrad stuga och härbärgshus i skiftesverk var särskilt ägnad att lätt sättas upp, tagas ner, och återuppsättas på annan plats, kort sagt att följa människorna. Bålastugan har varit med om fyra sådana omflyttningar men är alljämt intakt. Vad som ändrats är dess omgivning,

som nu i urban gestalt trängt på och gjort stugan till en främmande fågel mitt i en växande stad. Detta har ställt till problem både för stugan, ägaren och kulturminnesvården i en tid då själva kulturmiljön och inte bara kulturobjekten tillmätts en helt annan roll än tidigare. Lagstiftningen har ändrats, vilket försämrat skyddet av stugan. Flyttade hus tillmätts inte samma värde som byggnader på ursprunglig plats, en princip som dock inte bör drivas in absurdum eftersom byggnader av denna typ ofta har flyttats. Om inte Bålastugan flyttats av Alfred Bexell hade den näppeligen existerat idag. Exempler skulle kunna flerfaldigas.

Margareta Strömbom har följt stugan från Kulsegård i Harplinge steg för steg till dess den blev hennes eget barndomshem i Varberg. Vi möter den på den förste ägaren Jöns Jönssons tid, på Alfred Bexells tid, under dottern Ebba Sandbergs tid och under dottersonen Nils Strömboms tid genom samtidskällor och inte minst fotografier. Jag vet knappast om en mangårdsbyggnad på en bondgård någonsin fått en så ingående analys. Nära nog unikt är det även att inventarierna fått följa stugan eller i något fall återförts dit, bland dem intar inte bara möblerna utan även bonadsmålningarna en central plats. Så blev det framförallt sedan Nils Strömbom på 1930-talet började intressera sig för de sydsvenska bonadsmålningarna och blev en framstående expert inom detta område.

Bexell var på god väg att göra Bålastugan till ett kulturhistoriskt museum, men en senare generation var djärv nog att låta inköpta föremål gå på auktion och endast behålla husets ursprungliga inventarier. De som såldes kom dessbättre att bilda grunden till samlingarna i Varbergs museum, men inredningen av Bålastugan har alltsedan Gulli och Nils Strömboms tid framstått som en bygdetypisk stuginredning, låt vara i högtidsskrud. Liksom under Ebba Sandbergs tid stod den dock öppen för gäster och andra besökare. Den som skriver dessa rader har många gånger – alltsedan Sigfrid Svensson förde oss dit med sitt seminarium – upplevt stämningen i Bålastugan och njutit av värdfolkets generositet. Makarna Strömbom donerade den generöst till Stiftelsen Hallands läns museer.

Margareta Strömbom har skrivit sin bok con amore, men inte utan ilska mot nutida myndigheters sätt att hantera vad hon med rätta kallar ”ett unikt svenskt kulturarv”.

Nils-Arvid Bringéus, Lund

Adriaan de Jong: *Die Dirigenten der Erinnerung. Musealisierung und Nationalisierung der Volkskultur in den Niederlanden 1815–1940*. Waxmann Verlag, Münster 2007. 701 s. ill. ISBN 978-3-8309-1667-3.

I en utomordentligt detaljerad avhandling har den holländske museihistorikern Adriaan de Jong försökt att kartlägga hur den nederländska folkturen fick en nationell roll som identitetsskapare, kulturfaktor och turistsymbol.

Särskilt intressant är beskrivningen av svenskt och skandinaviskt kulturinflytande i Holland (och Tyskland). Det är därför glädjande att avhandlingen nu översatts till tyska, så att fler kan läsa den.

I undersökningen ingår hur folkturen kom till uttryck i folkfester och nationella högtider, och i bildkonst, litteratur, reklam, turism och till sist film. Med igenkännande läser man om hur Friesland fick rollen som ett holländskt Dalarna.

Fokus ligger på tillkomsten av det stora nederländska friluftsmuseet i Arnhem, det första nationella friluftsmuseet utanför Skandinavien, öppnat 1918. Eftersom inget annat friluftsmuseum har fått sin tillkomsthistoria så ingående undersökt är framställningen värdefull som jämförelsematerial och uppslagsbok för var och en som studerar den tidens museer och syn på folkkultur.

De svenska kontakterna fick en avgörande knuff framåt genom det holländska deltagandet i den internationella antropologkongressen i Stockholm 1874. Artur Hazelius var synnerligen aktiv i sina ansträngningar att deltagarna skulle se det nyöppnade Nordiska museet, och deras reseberättelser visar hur väl hans plan fungerade.

Det resulterade bl.a. i ett kraftigt ökande intresse för folkdräkter, som kulminerade vid drottning Wilhelminas tronbestigning 1898, då människor i dräkter från alla provinser paraderade som symbol för nationell samling.

I reseberättelserna från 1870-talet beskrivs Hazelius utställningar, och i ett par av dem ingår en historia om en levande lapphund som användes för att ge liv åt det samiska panoramat. En av berättarna gissar att Hazelius inte hade hjärta att avliva och stoppa upp den. Författarens reflektion är att det kanske var då som Hazelius började inse fördelen med levande människor och djur.

Idén att skapa ett friluftsmuseum visar sig hänga samman med en allmän beundran för skandinavisk kultur och natur, som kulminerade under årtiondena